

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Bakalářský program

Herectví alternativního a loutkového divadla

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Čas jevištní reality

Marie Anna Krušinová

Vedoucí práce: Mgr. MgA. Marta Ljubková

Oponent práce: MgA. Jiří Adámek, PhD.

Datum obhajoby: 17.-18.9. 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

THE ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Bachelor program

Acting of alternate and puppet theatre

BACHELOR THESIS

Time of stage reality

Marie Anna Krušínvá

Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. MgA. Marta Ljubková

Thesis Opponent: MgA. Jiří Adámek, PhD.

Date of defense: 17.-18.9. 2018

Assigning academic title: BcA.

Prague, 2018

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pojetím času v divadelně uměleckých tvarech. Na poli tanečního happeningu Momentum sleduje efekt změněného vnímání času a klade si otázky týkající se významové hodnoty samotné délky představení. V dalších částech se zabývá kontrastem slow artu a zrychlené doby stejně tak jako uvádí rozdíl mezi různými zkušenostmi časového trvání. Poslední kapitola se věnuje reflexi klauzurního představení, které se dotýká tématu svobody běžného konání, stejně tak jako klade otázky týkající se vnímání času z pohledu diváckého i autorského.

Klíčová slova

Slow art, long art, časová retardace , lenghtly productions, změněné vnímání času, subjektivní čas, objektivní čas, trvání

Abstract

This bachelor thesis deals with the concept of time in the theatrical art forms. In the field of physical performance Momentum watches the effect of altered perception of time, and questions the significance of performance duration itself. Later the contrast of slow art and fast time is discussed, as well as the difference between the various experiences of time duration. The last chapter deals with the reflection of a school art performance that deals with the issues of freedom and daily routines, as well as questions the perception of time from both spectator's and author's point of view.

Keywords

Slow art, long art, time retardation, lengthy productions, changed perception of time, subjective time, objective time, duration

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Čas jevištní reality

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Děkuji Mgr. MgA. Martě Ljubkové za odborné vedení mé bakalářské práce a za sdílenou inspiraci. Také děkuji Maryaně Kozak, Barboře Bočkové a Kateřině Kozinové za cené diskuse a podporu.

Obsah

1. Úvod	8
2. Momentum	9
2. 1 Momentum -popis.....	9
2. 1. Prostor, zvuk, světlo a čas	10
2. 1. Díváte se a čekáte	10
2. 1. Zažít čas jako duration- trvání	12
2. 1. Momentum čas tematizuje, prožitek je dobrovolný.....	13
2. 1. Deníček pod čarou- Jak jsem chtěla zažít Momentum	14
3. Teoretické úvahy pojetí času v kontextu divadelního tvaru	17
3.1.. Subjektivní a objektivní čas	17
3.1.Slow art a long art v březích normality	17
3.1. Jsou tři hodiny normální?	18
3.1. Krátké slow art.....	18
3.1. Zpomalení, které nabízí novou dimenzi vnímání	19
3.1.Long art v pojetí časového vnímání.....	20
4. Reflexe praktické části- klauzurní projekt Snídej moji snídani	20
4.1. Vznik	20
4.1. Provedení.....	21
4.1. Výsledek.....	21
4.1. O co nám šlo?	21
4.1. Průběh.....	22
4.1. Průběh- Bářin pohled.....	24
4.1. Jak se diváci dívají- testování pozornosti	25
4.1. Co z toho?	26
5. Závěr	26
Literatura	29

1. Úvod

Na začátku stojí zájem o kontrast mezi každodenním časem plynoucím ordinárně, bez povšimnutí a časem, který je zároveň aktérem divadelního představení.

Hledám různé přístupy tvůrců k práci s časem a popisuji kontext dnešní “zrychlené doby”, který mě navádí ke kontrastujícím uměleckým počinům, tedy těm, které směřují ke zpomalení. Je pro mě důležité propojení umění všedního života, každodennosti plynoucí v běžném časovém vnímání a divadelního času.

Své zkoumání zpomalení provedu na poli tanečního happeningu Momentum, který v extrémní délce uvedly tanečnice a performerky Miřenka Čechová a Sabine Seume na piazzettě Národního divadla v červnu roku 2017.

Ve své práci se zaměřím na popis a analýzu jednotlivých tvůrčích částí zmíněné performance a budu hledat tematické celky, které se dotýkají mé otázky průběhu časovosti a obecné práce s časem. V dalších kapitolách se chci věnovat teoretickým úvahám zahrnujícím polemiku nad “normální” délkou představení a porovnat ji s délkou, která tuto přesahuje. Chci popsat a ukotvit pojem slow art a dát jej do kontextu mého uvažování o čase.

V praktické části se chci věnovat popisu a analýze dokumentárního projektu s pracovním názvem “ Snídej moji snídani”, který jsme vytvořily spolu s Barborou Bočkovou na zimní klauzury 2018. Provedli jsme jednodenní experiment výměny ranních scénářů, včetně výměny všech osobních věcí, bytů apod. Původně jsme pracovaly s tématem performativity herecké akce běžných úkonů, ale v průběhu se nám objevila i témata úzce související s plynutím času v běžném dni v kontrastu s plynutím v průběhu “herecké akce” motivované daným scénářem.

Cílem této práce je zmapovat a popsat různorodou funkci času v umělecké práci a zejména klást otázky týkající se užití času jako prostředku k dosažení efektu zpomalení.

2. Momentum

Jako hlavní zdroj osobního výzkumu funkce času v umění/na jevišti/v životě jsem použila taneční happening Momentum, který s tématem pracuje na více úrovních, které popíšu v následujících kapitolách. Jednak je to umělecký projev, který čas využívá jako jedno ze stěžejních témat ale pracuje i s extrémním objektivním časovým polem jako takovým.

2.1. Momentum- popis

Jedná se o 25/30 hodinový taneční happening, který měl premiéru na Piazzettě Národního divadla v Praze na konci června roku 2017. Dvě taneční performerky Miřenka Čechová a Sabine Seume se po předem určenou dobu pohybovaly ve vyhrazeném prostoru vlastního otevřeného pokoje. Lidé tak mohli chodit kolem i skrz "scénu", kde se obě tanečnice pohybovaly v extrémním zpomalení využívajícím prvků tanečního stylu Butó. Druhé uvedení bylo možné vidět o měsíc později v červenci 2017 v rámci festivalu Nultý bod v zahradě Werichovy vily. Toto uvedení se lišilo zejména pojetím scény, kde se otevřený pokoj beze stěn proměnil v uzavřenou skleněnou krychli. Novinkou bylo také doplnění dua performerek o tanečnici Markétu Vacovskou. Třetí a zatím poslední uvedení se odehrálo v květnu 2018 v Brně na Piazzettě před Janáčkovým divadlem jako součást programu festivalu Divadelní svět Brno. V tomto případě zůstala scéna otevřená stejně jako na Piazzettě Národního divadla. Už z povahy projektu je jasné, že se jednotlivé reprízy od sebe co do průběhu výrazně liší. Rozdíly jsou patrné i na poli kostýmů a rekvizit. Zatímco pražské Momentum na Piazzettě upoutalo výraznými kostýmy a zabydlenou scénou, to na zahradě Werichovy vily zářilo jemným minimalismem vyčištěného prostoru s kostýmy výlučně bílých barev. Jedná se o site-specific projekt a tak je nasnadě nejednotné využití performativních prostředků. Věřím, že pro téma mé práce tyto změny nejsou zásadní, nakonec koncept zůstává pokaždé stejný. V této práci se budu pro přehlednost striktně věnovat uvedení prvnímu.

2.1. Prostor, zvuk, světlo a čas

V objetí historické budovy Národního divadla, Nové scény a proudící tramvajové zastávky byl vymezený velkorysý prostor pokoje, který byl coby scéna funkčně oddělen linií patrně bílého baletizolu. Bylo to strategické setkání zrychleně tepajícího města s pomalým plynutím soustředěného pohybu. Scéna byla zabydlená nábytkem zapůjčeným z rozličných divadelních her a stejně tak výraznými kostýmy. Pokoj pak vybavený postelí s nápadnými mosaznými boky, stolem s židlemi, zrcadlem, lednicí, sofou, štendrem a četnými světelnými prvky. Dojem divadelní scénografie se lámal s dojmem důvěrného prostoru. K tomu výraznou měrou přispívalo právě osvětlení, které nebylo divadelní. Scénograf světel Jakub Tauš využíval skutečné lampy rozmístěné po pokoji.

Prostor nekonečného pokoje beze stěn vyzýval diváky a kolemjdoucí k nahlédnutí, vzbuzoval zvědavost. Obě tanečnice v pokoji zůstaly celých 30 hodin, uvězněné jen samy se sebou a nekonečným plynutím času. Čím hlouběji jsem poznávala celý koncept projektu Momenta, tím více mě zajímalo, jak se v reálném čase orientovaly samy performerky. Není to totiž na první seznámení patrné. Předem byl znám časový "harmonogram", který držel jakousi volnou dramaturgickou linku. Ten nabízel nové tematické celky každou celou hodinu. Diváci se mohli s body seznámit díky digitálním tabulím, kde harmonogram v čase představení běžel.

Je to výrazný prvek orientace v čase i dění. Podporuje zvědavost, co přijde příště a zároveň pomáhá nahlédnout a porozumět viděnému. Orientaci mezi jednotlivými body usnadnila zvuková scénografie prostoru, která vždy oddělila časové segmenty. Nechyběl ani rozměr měřeného času v podobě digitálních hodin umístěných na lednici. Ten, jak věřím, byl hlavní časovou kontrolou pro obě aktérky.

2.1. Díváte se a čekáte

Momentum nabízí jiný prožitek času, časovou retardaci, což byl hlavní záměr autorek, performerek. Nabízí zastavení a nový pohled.

Miřenka Čechová v rozhovoru pro Divadelní noviny na otázku Lenky Dombrovské, proč se rozhodly se Sabine Seume vytvořit takový tvar, odpovídá: „*Myslím, že to*

vyšlo z toho, jak všichni jedeme na plné obrátky, každý den a nonstop, nestačíme život pořádně žít, konzumujeme ho, událostmi prolítáváme skrze virtuální prostor, vztahy, zážitky, všechno je zhltnuto a nezprocesováno. Prožít okamžik je vzácná věc. Chtěla jsem poukázat na to, že někdy je třeba zpomalit, aby člověk viděl.”¹

O tomto projektu se mluví ve spojení s long art neboli nekonečným umění. Během performance vše plyne pomaleji než ve skutečnosti přičemž je v souvislosti s ním často užívané spojení maraton všednodenních intimních momentů, jde nejen o zpomalení a nastavení jiného vnímání ale stejně tak o extrémní fyzickou zátěž pro obě performerky, které udržují neustálé fyzické napětí i v těch nejminimalističtějších pohybech. Pozorujeme komunikaci zaneprázdněnosti běžného proudění života v kontrastu s divadelností, která se ubírá směrem hlubokého času. Divák může být jak náhodný kolemjdoucí tak člověk, který se jde na dění podívat záměrně.

V tomto případě se divadelní zážitek velmi liší od toho “klasického”, kdy divák přijde do divadla a ví, že tam stráví hodinu či dvě.

Ze záznamů je patrné, že docházelo k interakcím. Někteří lidé si probíhajícího happeningu nevěšili a prošli rovnou skrz vymezené pole scény, jiní se zastavili a pozorovali dění. Někteří dokonce přímo kontaktovali aktérky. Do scény také vstupovali organizátoři, kteří přinášeli jídlo, pití a jiné nezbytné propriety.

Původně jsem se chtěla zdržet jakéhokoliv recenzi podobného popisu, protože jsem samotné Momentum poznala jen zprostředkovaně, a tak mi přišlo přirozené zabývat se spíš konceptem jako takovým než analýzou. Neodpustím si ale citaci recenze Lucie Břinkové z Tanečních aktualit.

“Díváte se a čekáte. Všechno je tak pomalé, až vás to rozčiluje. Na hlemýždí tempo přece nikdo nemá čas. Přesto čekáte, čekáte na určité sdělení, na něco mimořádného, čas se zastavuje a nechce se vám odejít. Každou hodinu se totiž rozehrává něco nového, něco, co by mohlo být zásadní....Pokud na několik hodin odejdete, zase se vrátíte, ten nutkavý pocit strávit s oběma protagonistkami co nejvíc času je velmi silný! Jako by vám učaroval nejen prostor a příběh, ale hlavně obě dámy. Byla to

¹DOMBROVSKÁ, Lenka. Miřenka Čechová- prožít okamžik je vzácná věc. In: *divadelní-noviny.cz* [online]. 15.5.2017 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <http://www.divadelni-noviny.cz/mirenka-cechova-prozit-okamzik-je-vzacna-vec>.

*jistě obrovská psychická zkouška, i pro diváky.*²

V reakci na tento úryvek vyvstává otázka, co je to “něco mimořádného”, co je to sdělení, na které čekáme. Ukřívá se v některém z momentů, na který si musíme počkat a nepropásnout ho? Na otázku není těžké odpovědět. Obecná tendence uměleckých počinů radících se k slow artu je snaha ukázat, že naše divácká zkušenost je v konečném důsledku odvislá od stylu pohledu, který se vyznačuje pozorným vnímáním drobného rozvíjení času. To, co se během happeningu odehraje a k čemu nás to vnitřně pohne je přímou měrou odvislé na ochotě a schopnosti odvrátit se od měření času zažitou optikou a otevření se tekutému plynutí, které často nelze smysly uchopit.

2.1. Zažít čas jako duration- trvání

Význam časového vnímání se posouvá od konceptu k prožitku. Je to podobný princip jako když si čteme o meditaci a pak si konečně sedneme a zavřeme oči. Cesta ke skutečné meditaci bývá velmi dlouhá. Mark Lawson, redaktor Guardianu, ve svém článku *Endurance performances: Why length matters in the theatre*³⁴ mluví ve spojitosti s dlouhými divadelními produkcemi o “time conscious culture⁵”, tedy o kultuře, která si je vědoma svého času. Čas se stává komoditou, která nás zajímá. Dají se na něm vydělávat peníze. Každého zajímá jak ho mít víc, jak ho lépe využít, jak stíhat víc. Momentum přichází z protichůdnou tendencí.

Čechová reflektovala důvod vzniku představení jako reakci na hektický a rušný život, který je spojený s výzvami Internetové generace. Vývoj umění soustředěného na pomalý prožitek není ahistorický, je odpovědí na dobu modernosti. V druhém uvedení na zahradě Werichovy vily se aktérky řídily “harmonogramem”, který byl

² BŘINKOVÁ, Lucie. Momentum aneb když se zastaví čas. In: tanecniaktuality.cz [online]. 7.7.2017 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <http://www.tanecniaktuality.cz/momentum-aneb-kdyz-se-zpomali-cas/>

³ Vytrvalé divadlo: Proč záleží na délce představení v divadle [volný překlad, Krušinová].

⁴ LAWSON, Mark. Endurance performances: Why length matters in the theatre. In: *theguardian.com* [online]. 19.6.2012 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/stage/2012/jun/19/endurance-performance-theatre-length-matters>

⁵ Kultura vědomá si času [volný překlad, Krušinová].

složený z titulů výtvarných děl impresionistů a krajinářů. Degas, Renoir, Cassatt, Greacen, Slavíček a denní program probíhající od “Slunce v lese” přes “Dívku na modré pohovce”, “Mladou ženu s pletením” a dále směřující ke “Koupeli” či “Cibuli”. Tituly zachycují jak každodenní činnosti, tak i předměty, konečná skladba titulů vytváří fantazii příběhu.

Výběr výtvarných děl poukazuje na skutečnost, že před 250 lety potřeba Slow art nebyla, protože celý život byl veskrze zpomalený. Měřítka se s postupem doby přirozeně mění. Hezky to na příkladu popisuje Zygmunt Bauman.

“Když jsem byl dítě, nebylo neobvyklé slyšet otázku, “Jak je to odsud daleko?” na kterou vám odpověděli: “Snad hodinu, možná míň, půjdete-li rázným krokem.” Předpokládám, že v ještě starších dobách, než jsou léta mého dětství, mohlo být ještě běžnější odpovědí: “Když vyjdete teď, můžete tam být kolem poledne.”⁶

Pojetí toho, co je blízko a co daleko se mění stejně tak jako se mění smysl pro vnímání času. Je to neodmyslitelná součást vývoje společnosti. Umění je jedním z prostředků, který nám pomáhá vzniklé kontrasty ukazovat a nabízet vědomou cestu proti toku konvenční zrychlené časovosti.

2.1. Momentum čas tematizuje, prožitek je dobrovolný

Ptám se sama sebe na dopad takového představení. Co by mělo být výsledkem? S jakou pohnutkou by měl divák odcházet? Může dojít ke změně vnímání, k hlubokému časovému prožitku rovnou na místě nebo je to dlouhodobější proces, který doznívá až posléze? Může doopravdy nabídnout prožitek hlubokého času nebo flow? Nebo je to spíš koncept, který nás zaujme jako nabídka k zamyšlení?

Oproti dlouhým divadelním produkcím, které se odehrávají na půdě klasického divadelního prostoru (tedy prostoru, kde člověk zjednodušeně řečeno sedí a hledí přičemž jsou jednotlivé části děleny jednou či několika přestávkami) panují Čechová a Seume jinými nástroji. Celý happening sice skutečně trvá neuvěřitelných 30 hodin,

⁶ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. Přeložil S. M. BLUMFELD. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1, str. 176-177

ale v takové délce ho prožijí jen performerky samy. Pro diváky a kolemjdoucí může být zážitek dlouhý půl minuty stejně tak jako 30 minut, 2 nebo 6 hodin. Funguje jako nabídka k jinému vnímání času ale ne nutně. Umělecké zpracování nabádá k zamyšlení a o to primárně jde. Vidíme kontrast. Někdo se s maximálním zpomalením pohybuje v prostoru, uprostřed města, kde vše plyne rychle a uspěchaně. Stejně tak je neosobní centrum města v napjatém vztahu s iluzí zabydleného intimního prostoru. Co ovšem ovlivnit nelze je zapojení diváků. Za účast na performance nic neplatí. Vše je dobrovolné. V popisu události stojí:

"Kolemjdoucí se budou moci zapojit, zpomalit svou každodenní uspěchanost, naladit se na stejný rytmus, nebo jen pozorovat, meditovat, nechat plynout čas i pomalu se odvíjející příběh."⁷

Kdybych se o Momentu dozvěděla dříve a měla možnost se premiéry zúčastnit, byla bych vystavena nutkání zaznamenat reakce přihlížejících i kolemjdoucích diváků. Plyne z toho pro mě nekonečná fascinace nad tím, jak se s podobnými happeningy srovnáváme jako společnost, jestli vnímáme význam a myšlenku sdělení a jestli sami na sobě pozorujeme nějakou změnu.

2.1. Deníček pod čarou- Jak jsem chtěla zažít Momentum

O Momentu jsem se dozvěděla pozdě. Poprvé na první konzultaci s vedoucí mé bakalářské práce Mgr. MgA. Martou Ljubkovou na jaře roku 2018. V té době jsem se zaměřovala na otázky směřující k délce divadelního představení. Přemýšlela jsem nad tím, co to se mnou udělá (jako s divákem) když vím, že jdu na dlouhé představení a jak je tomu v opačném případě. Jak může tato samotná informace ovlivnit můj zážitek z představení. Také jsem v ten den zrovna prováděla sociální experiment na letní klauzury, ve kterém jsme se s mojí spolužačkou Bárou Bočkovou zabývaly výměnou všednodenních momentů (podrobně se mu budu věnovat v následujících kapitolách). Momentum tedy krásně protlo mé dva hlavní palčivé zájmy. Práci s extrémním časem a každodenností.

⁷ Národní divadlo, 134. Sezona ND informační zpravodaj Národního divadla. Praha: Národní divadlo, 2017, ISSN: 1212-1045, str. 30

Mrzelo mě, že jsem si nemohla vyzkoušet dopad Momenta na vlastní kůži, a tak mě napadlo si zkušenost zprostředkovat. Na internetu je k dispozici několik záznamů z přímých přenosů. Každý záznam je z jiné části a má většinou do 20 minut. Z těchto záznamů jsem si vybrala tři. Vybírala jsem je namátkově, protože jsem v té době ještě nevěděla o dramaturgické lince jednotlivých témat. Stejně namátkově jsem si stanovila 3 časy (11:23, 14:56, 22:22). Můj záměr byl jednoduchý. V každý stanovený čas se podívat na jeden ze záznamů v plném soustředění, od začátku do konce. Nedělat u toho nic jiného. Chtěla jsem si všimnout detailů. Užít si to a hlavně sledovat, jestli u sebe vnímám nějakou změnu. Tento malý pokus jsem provedla hned druhý den, bez rozmyslu, jestli se to zrovna hodí, čímž jsem chtěla navodit to, že i samotný happening se odehrává sice po dobu 30 hodin, ale vedle toho probíhá osobní život, plány, povinnosti, chutě, názory a nálady.

Byla jsem s tímhle nápadem velmi spokojená a skoro mi bylo líto, že se na záznamy nemůžu podívat hned. První stanovený čas mě upřímně překvapil. Potkali se různé nepříznivé podmínky. Jednak bylo neúnosné teplo (v té době jsem psala a pracovala v Portugalsku a teploty ve stínu šplhaly k 37°), práce se výrazněji protáhla a musela jsem řešit nečekané (přirozeně) potíže. K tomu jsem cítila osobní nepohodu kvůli nedostatku spánku (spala jsem ve stanu, kde se nedalo dýchat). Jedním slovem výmluvy. Výmluvy nemám ráda, ale když jsou součástí pokusu, tak se jich nemůžu ušetřit. Také jsem si v tu chvíli poznamenala, že pro mě koukání na záznam ztrácelo význam. Neměla jsem chuť koukat na to, jak se nic neděje. Jen při té představě mi z toho bylo blbě. Také jsem zaznamenala pocit, že mi to nemůže nabídnout nic nového než to, co už vím.

Druhý čas jsem "prosvištěla" skoro bez povšimnutí. Sama sobě vzdorem jsem si nevzala do města počítač. Měla jsem takový pocit, jako kdybych se chtěla odplatit mému nadšenému já z předchozího dne, které vymyslelo pokus, který mě teď obtěžuje a vůbec není prakticky proveditelný. Říkala jsem si, nechám čas plynout a uvidím. A tak jsem viděla, že jsem sice ve městě (konečně u bazénu) ale bez počítače. Navíc jsem v duchu zdrbala můj vtipně nahodilý výběr časů. Ani čas 14:56 tedy nenabídl novou zkušenost retardace časového vnímání. Posledním časem 22:22 jsem se dobrala konečně k tomu, že jsem si záznamy pustila. Se zájmem jsem sice pozorovala, co se tam odehrává, ale měla jsem chuť přecházet z jednoho do druhého potažmo se u toho věnovat i jiným věcem. Byla jsem trošku zklamaná, že jsem nebyla schopná dodržet svůj plán, ale zároveň jsem musela uznat, že to je přirozený výsledek mého pokusu. Jakákoliv kýžená změna mého nastavení byla

ztracená. S odstupem vidím, že chuť ke změně vnímání v běžném provozu je něco výjimečného. Celou dobu jsem přemýšlela nad tím, jak to muselo být fyzicky i psychicky náročné pro obě performerky. Teď vidím, že je to náročné i divácky.

3. Teoretické úvahy pojetí času v kontextu divadelního tvaru

V práci se zmiňuji o změněném vnímání času, jako o kýženém stavu působení umění na člověka. V této části se chci věnovat vnímání nezměněnému. Krátce popsat rozdíl mezi subjektivním a objektivním časem. A jednoduchou úvahou vykreslit způsob, jak nám tento základní rozdíl může pomoci v rozlišování mezi jednotlivými druhy long⁸ artu a slow⁹ artu.

3.1. Subjektivní a objektivní čas

Jak jsem již naznačila, o čase můžeme v jednoduchosti uvažovat ve dvou základních rovinách. V této souvislosti můžeme mluvit o čase objektivním a subjektivním. Objektivní čas je ten, který lze měřit a měřené úseky pojmenovat (hodiny, měsíce, roky...). Subjektivní čas naopak vnímá a prožívá každý člověk individuálně. Také trvání subjektivního času hodnotí každý člověk sám, odráží se jednotlivé charaktery a osobní zkušenosti. Toto rozdělení vnímám jako užitečné k označení rozdílů mezi různými divadelními produkcemi, které se řadí k long art a slow art.

3.1. Slow art a long art v březích normality

*"Jít na velmi dlouhou performanci vyžaduje podobné rozhodnutí jako přečíst si velmi tlustou knihu, koupit si velký barák nebo se oženit."*¹⁰

Je těžké vysledovat hranici mezi slow artem a long artem, protože se dané pojmy v užívání provázejí. Pokud bychom vyšly z doslovného překladu, dostali bychom se na

⁸ Dlouhé umění [doslovný překlad, Krušinová].

⁹ Pomalé umění [doslovný překlad, Krušinová].

¹⁰ Taneční zóna. Revue současného tance, fyzického divadla a performing arts. Red. Vladimír Hulec. Praha: Sdružení pro podporu vydávání revue současného tance, 3/2017, ISSN 1213-3450, str. 35

rozhraní pomalosti a délky (časové), přičemž něco dlouhého (to co má dlouhé trvání) může být i rychlé a to co je pomalé, může být krátké. Zdá se to jako laškování se slovy, ale věřím, že nám to ukazuje cestu k jádru pochopení o čem tzv. slow art je a čím je pro naší současnou společnost přínosné.

3.1. Jsou tři hodiny normální?

Na úplném začátku stojí otázka od jakého časového úseku můžeme o představení/performanci uvažovat jako o "dlouhém". Je těžké vysledovat objektivní zdroj, který by udával nějaký konsensus. Směrodatným měřítkem nám je praktická stránka věci. Tuto trefně shrnuje Mark Lawson v následující citaci.

*"But it's also [the duration] of concern to audiences, not only because of transport connections and baby-sitting arrangements but because live drama is an art form that demands intense concentration in a dark warm space at the end of what is for many people a working day."*¹¹

Délka vzniká srovnáním. A tak je pro mě nakonec k dosažení odpovědi postačující výpis desítek současných divadelních představení a jejich délek. Pohybujeme se v rozmezí 1-3hodin, přičemž představení dosahující nebo dokonce přesahující 3 hodiny najdeme jen sporadicky. Touto úvahou můžeme dojít k závěru, že normální představení je 1,5h-2,5h dlouhé.

3.1. Krátké slow art

Další otázkou je jestli může být i krátké představení zařazené ke slow artu. Touto otázkou se dostávám k úvaze, kterou jsem nastínila v předchozí kapitole (Slow art a long art v březích normality). Tedy, že vztah slow artu a délky představení je volný.

¹¹ Ale je to [trvání] také starostí diváků, a to nejen kvůli dopravním spojením a zařízením hlídání dětí, ale proto, že divadlo live je umělecká forma, které vyžaduje intenzivní soustředění v temném teplém prostoru na konci toho, co je pro mnoho lidí pracovní den. [volný překlad, Krušinová].

¹² LAWSON, Mark. Endurance performances: Why length matters in the theatre. In: *theguardian.com*[online]. 19.6.2012 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/stage/2012/jun/19/endurance-performance-theatre-length-matters>

Důležitý je efekt subjektivního vnímání času. Arden Reed popisuje slow art jako formu která ukazuje:

„...fundamental relations of stillness and motion, flatness and depth, art and life, art and death, and art and perception in modernity.”¹³

Z pohledu mnou zvolené problematiky je stěžejní uvědomění, že časová (objektivní čas) příslušnost není jedním ze stěžejních prostředků komunikace slow artu. V tomto případě by tedy nešlo o pomalost, ale zpomalení. Zároveň by se jistě dala dosledovat korelace mezi subjektivně dlouhým představením a prvky slow artu, které popisuje Arden Reed nebo prvky, které používá Čechová a Seume.

3.1. Zpomalení, které nabízí novou dimenzi vnímání

Petr Odo Macháček v citovaném článku pro Taneční zónu popisuje tzv. “revelační pole” (což je pojem, který si sám patrně k dané tématice vymyslel). Což je dle mého chápání jakýsi mentální prostor zprostředkovaný působením umění, který právě nabízí novou vrstvu, dimenzi vnímání. Tato vrstva vnímání není ve všedním životě běžně přístupná a právě umění ji může otevřít. Zjednodušenou optikou bychom mohli vnímat spojitost právě mezi slow artem a uspěchaností života. Zdá se být totiž logické, že chceme otevírat dimenze vnímání, které se ubírají směrem ke zpomalení v kontrastu s rychlostí okolního světa. Zpomalení je kýžený stav, který vyrovnává a balancuje stav našeho vědomí.

¹³ ...základní vztahy ticha a pohybu, plochy a hloubka, umění a života, umění a smrti, umění a vnímání v modernitě. [volný překlad, Krušinová].

¹⁴ REED, Arden. Slow art: the experience of looking sacred images to James Turrell. Oakland: University of California Press, [2017]. ISBN 978-0-520-28550-7.

3.1. Long art v pojetí časového chápání

V obecnosti lze říct, že long art zahrnuje dlouhá představení a více naráží na problematiku délky jako takové. V českém kontextu narážíme na překlad nekonečné umění, které s lehkou nadsázkou poukazuje na lidskou neochotu být v prvním plánu vystaven nesvobodnému závazku setrvání s nabízenými podněty po (ne)příjemné dlouhou dobu. Tedy dobu, kterou v případě našeho nepohodlí či nelibosti nemůžeme jen tak ze slušnosti překlenout. Nabízí se teze, že v takový okamžik velmi úzce souvisí působení long artu se slow artem.

4. Reflexe praktické části- klauzurní projekt Snídej moji snídani

Tuto kapitolu věnuji popisu a reflexi klauzurního projektu, který se sice primárně nevěnoval tematizaci vnímání času (vznikl před tím, než jsem si stanovila téma mé bakalářské práce), ale ve svém závěru mi dal zkušenost v tomto ohledu cennou a tak jsem se ho rozhodla zreflektovat v praktické části. (Do přílohy dávám fotografii "scénáře", který jsem napsala pro Báru.)

4.1. Vznik

Projekt "Snídej moji snídani" vznikl na zimní klauzury Proces 2018 ve spolupráci s mojí spolužačkou Barborou Bočkovou (dále jen Bára). Na samém začátku jsme přišli s jednoduchým konceptem.

"Na omezenou dobu si vyměníme životy."

Hledaly jsme konkrétní formu, v jaké můžeme experiment provést a i z hlediska časové náročnosti jsme si zvolily dobu rána. Ráno jsme si definovaly jako čas od samého probuzení až po moment, kdy z bytu odcházíme.

Cílem bylo ráno prožít bez jakýchkoliv příkras, bez vědomého vedení. Den jsme zvolily namátkově. Reálné omezení časových možností kvůli (nebo lépe řečeno díky) blížícím se klauzurám bylo v tomto případě výhodou. Nebyl to den, kdy by se nám to hodilo, což nám pomohlo podtrhnout autenticitu všednosti.

4.1. Provedení

Samotné provedení mělo dvě části. Tedy vlastní ráno bez zásahů, natočené na mobilní telefon a inscenované ráno řízené napsaným “scénářem” taktéž točené na mobilní telefon. Vše se odehrálo během jednoho dne. Tedy reálné ráno v běžném čase a inscenované ráno odpoledne. Experiment jsme završily setkáním a “výměnou životů” zpátky.

4.1. Výsledek

Výsledkem byla prezentace na zmiňovaných zimních klauzurách Proces 2018. Ze záznamů jsme vytvořily 2 dlouhostopážová videa s rozdvojeným obrazem. Jedna půlka obrazovky patřila originálu rána a druhá půlka kopii. Pokud jste se chtěli podívat na Báry ráno v Dejvicích, viděli jste na jedné straně Báru, která prožívá své ráno v reálném čase bez jakýchkoliv instrukcí a úkolů a na druhé straně mě, jak si odpoledne na ráno hraji a řídím se instrukcemi, které mi Bára u sebe nechala. Tato videa byla opatřena voiceoverem s naším ex-post komentářem s čerstvými dojmy vztahující se na právě probíhané akce. Video byla možné sledovat na dvou počítačích, které byly volně k dispozici v našem koutku v místnosti R 302. Koutek jsme koncipovaly jako část pokoje s postelí lampou a stolečkem s židlemi. Pokoj jsme vybavily pár předměty z našich opravdových domovů. U každého počítače byly k dispozici scénáře v té podobě, v jaké jsme je samy při výměně dostaly.

4.1. O co nám šlo

Prozkoumat a na vlastní kůži si zažít rozdíl mezi běžnými činnostmi, které děláme zcela přirozeně, bez rozmyslu v kontrastu s běžnými činnostmi, které jsou inscenované. Vtělování se do jiných osob je esencí herectví. Baví mě sledovat

detaily každodenního počínání jak u sebe tak u druhých. V běžném chodu těžko postřehnutelné maličkosti dát do centra pozornosti. Během dne děláme mnohá malá rozhodnutí, která ve výsledku ovlivňují naše myšlenková nastavení a mají zásadní vliv na rozhodnutí velká, mimo to se v každém všedním kroku nakonec ukazuje náš charakter a temperament. Start a cíl je stejný, úkol je stejný. Vstát, umýt se, vyčistit si zuby, obléknout se, nasnídat, připravit, co potřebuji do batůžku a vyrazit.

4.1. Průběh

Svoje ráno jsem prožívala jako z rychlíku. Dá se říci, že nebylo ničím zajímavé. Na nic nebylo dost času. Prováděla jsem ho víceméně mechanicky. Jediné, co mě vytrhlo z bezmyšlenkovitého provádění ranních rituálů a příprav na celý den byla technická stránka věci. Kam dát mobil tak, aby bylo patrné, co dělám. Boj s nedostatkem paměti v telefonu. Zápasila jsem i s problémy blízkými lidského počínání. Například mi bylo trapné, že nemám uklizeno. Nutkání na zkrášení skutečnosti, zvláště když ji po Vás někdo bude opakovat, bylo nasnadě. Předně mi bylo líto, že experiment vyšel zrovna na tento den, protože jsem spala doma a ne v mém pronajatém bytě, kde jsem měla zažitý ranní rytmus, který v mých očích lépe odrážel mě samotnou (zejména lépe seděl obrazu mé vlastní reprezentace pro okolí). Taky mě napadlo pustit si hudbu, protože se mi to zdálo jako něco, co “se dělává a je to hezké” a já to někdy taky dělám jen ten den a to ráno by mě to jinak nenapadlo (nakonec jsem to neudělala). Původně jsem chtěla “odfláknout” snídani, dát si ji někde po cestě nebo vůbec, ale bylo mi líto, že by tam tak důležitý a můj velice oblíbený rituál chyběl. Všechny tyto pohnutky byly spíše zanedbatelné, ale zpětně vidím, že výrazně proměnily moje činnosti. Jinak tuto část není třeba více komentovat.

Dělicí částí byla příprava na příchod Báry ke mě do bytu. Byly jsme domluvené, že se sejdeme a vyměníme si oblečení, batohy a klíče. Předně bylo třeba napsat pokyny nebo nadneseně scénář. Seznam jednotlivých akcí jsem psala po paměti a jen občas se podívala na záznam, když jsem potřebovala poradit. Držela jsem se stručnosti, protože jinak by byl výčet neúnosně dlouhý. I tak to bylo nad očekávání náročné. Zvědomění proběhlých činností je jedna věc a jejich stručný ale přesto srozumitelný popis věc druhá.

K Báře jsem dorazila už převlečená, odemkla jsem si jejími klíči, čímž jsem symbolicky začala druhou část experimentu.

Ještě než jsem začala, musela jsem se dostat do výchozí pozice- "ležím v pyžamu v posteli". Ocenila jsem, že tuhle část Bára zahrnula do scénáře a bylo mi líto, že mě to nenapadlo.

Pamatuji si pocit neustále stresu, chaosu. Úkoly jsem si musela číst znovu a znovu.

Dělala jsem chyby. Mnohokrát jsem si nebyla jistá, jestli jsem zadání dobře pochopila. Přišlo mi třeba zvláštní obléknout si pod pyžamo ještě tílko. Taky jsem se v tom, co jsem měla na sobě, necítila příjemně. Hlavně proto, že mi přišlo, že mi to nesluší. Věděla jsem, že se u toho natáčím a tak to bylo důležité. Tenhle pocit mě provázel celým experimentem. Dalo by se říct, že se oblečení stává kostýmem.

Nebylo to daleko od divadla, kdy člověk vnímá, že je sledován a tak tomu upraví i to, jak se chová (performativita). Celou dobu jsem měla na mysli, že chci vše provádět co nejpřirozeněji. Nedělat to ani hezčím, koukatelnějším, snesitelnějším ani zajímavějším než to ve skutečnosti je. Nicméně jsem se nevyhnula pohybových a výrazových komentářů. Napadalo mě, jaké by to bylo, kdyby mě někdo sledoval a nesměl poznat, že si na ráno jenom hraji, iluze by musela být zcela dokonalá a zejména přirozená. Dalo by se říct dobře zahraná.

Také jsem měla úplně jiné osobní potřeby, které jsem se částečně snažila potlačit, ale když se mi například hned ze začátku chtělo na záchod, šla jsem. Postupně jsem pozbývala obyčejného instinktu. V bytě, který dobře znám a mám to tam ráda, jsem byla cizí. Nemohla jsem najít skleničku. Nebyla jsem si jistá, jestli si dělám ten správný čaj tím správným způsobem. Bála jsem se, že použiju nějaký „hodobožový“, který si Bára šetří. Zkrátka stres. Velmi zajímavým aspektem byly také myšlenky.

Zpětně jsem si uvědomila, že jsem vůbec neměla svoje vlastní myšlenky. Všechno se odvíjelo od činností, které jsem měla ve scénáři, byla jsem obklopená věcmi, které nebyly moje a tak se mi (nadneseně řečeno) zdálo, že ani myšlenky nebyly moje.

Největším problémem se ukázala být technická stránka věci, samotné natáčení.

Neustále jsem, myslějíc na budoucí diváky, řešila, kam umístit mobil s kamerou, aby bylo viditelné, co dělám. Taky jsem řešila, jestli mám zadané úkoly komentovat.

Nejhorší část byla, když jsem se měla jít vykoupat a umýt si vlasy. Celou tuhle pasáž jsem se musela naučit nazpaměť, protože jsem ve vodě logicky nemohla mít papír s poznámkami. Takové maličkosti mě úplně paralyzovaly, zcela změnily moje prožívání a vnímání. Po skončení experimentu jsem byla vyčerpaná. Hned po skončení jsem si zapsala tyto poznámky:

1. Svoboda rozhodování/ vězení cizích myšlenek.
2. Podrobování každé jednání kritice. Otázky, které mi nemohl nikdo zodpovědět. Jestli to dělám dobře. Jestli na tom opravdu záleží. Jestli si toho někdo opravdu všimne.
3. Najednou, když vidím to, co dělám já dělat druhého člověka, probudí to ve mě zájem. Ukazuje mi tak zrcadlo mých vlastních rozhodnutí. On mě zastaví v mém okamžiku.
4. Jak dlouho se na to lidi vydrží koukat?

4.1. Průběh- Bářin pohled

Celý experiment vnímám jako dvojí pohled na stejnou věc. Dvojí prožití samého a proto mi přišlo zajímavé doplnit můj popis průběhu o ten Bářin. Poprosila jsem ji, aby zpětně popsala svoji zkušenost. Tak jak mi ho poslala, ho tu uvádím.

"Nestanovily jsme si s Maruškou přesný cíl, kterého chceme dosáhnout. Projekt výměny rána byl vymezen jen pár základními pravidly: nahraj na kameru své běžné ráno, pak ho sepiš na papír, sepsaný návod si pak vyměníme a ještě v ten den v bytě té druhé prožijeme. No prožijeme. Své ráno jsem prolítla v režimu "autopilot" a tak první setkáním s mým ránem připadlo až na sepisování návodu. V druhém případě, tedy v odpoledním ránu podle návodu, jsem naopak nedokázala vnímat sebe sama. Návod mi přesně stanovoval, co jak a kdy dělat. Odstříhla jsem se od svých potřeb, od vnímání těla. Jako bych přišla o svobodné rozhodování. Už bylo rozhodnuto za mě. I kdyby se mi chtělo na záchod, nešla bych, porušila bych pravidla a ještě by to zaznamenala kamera. Celé odpolední ráno začínalo čtvrt hodinovým ležením v posteli. Koukala jsem do stropu, kolem sebe, neustále přemýšlela nad tím kolik času už uplynulo a co mě čeká dál, místo toho abych zažila ticho a klid při ležení. Střídal se okamžiky, kdy jsem roboticky plnila úkoly ze seznamu s chvílemi "rozšířeného" vnímání. Chvíle, kdy jsem cítila vůni polštáře, tvrdost povlečení, materiál

kalhot, prošlápnuti bot nebo vůni kávy, kterou jsem sice nepila z vlastní vůle, ale její chuť jsem vnímala víc než v běžném životě. Čas se pro mě stal položkou v seznamu a rozhodně mi přišel mnohonásobně delší než reálné plynutí.

Nejdůležitější pro mě byl ale okamžik střetnutí. Přibližujeme se k sobě a já se potkávám sama se sebou. Oblečení, boty, batoh, mé klíče, peněženka. Voníte jako ta druhá, vaše chůze je jiná, bota není přizpůsobena vaší noze, vy se musíte přizpůsobit botě.

Nejde jen o povrchovou změnu. Smysly a receptory pohybu reagují na nové podněty. Pro jednoho jsou to rutinní činnosti, které žije každý den bez povšimnutí pro druhého vědomé a někdy až složité úkoly, které dají zabrat hlavě a pozornosti.”

4.1. Jak se diváci dívají- testování pozornosti

Na začátku jsem zmínila, že výsledkem byla dvě dlouhostopážová videa. Snažily jsme se vytvořit komfortní prostor, v kterém si je mohli diváci prohlédnout. Byly jsme si vědomé úzkého sepjetí s voyeurstvím. Vůbec první krok diváka muselo být vložení hesla do počítačů, což je výrazný akt narušení soukromí, i když bylo zjevné, že je to v pořádku a záměrné. Z mého pohledu a zvláště v kontextu mé bakalářské práce bylo nejzajímavější sledovat, jakým způsobem se diváci dívají.

Jak se vypořádají s dlouhým trváním. Jestli budou dostatečně trpěliví k sledování celého průběhu. Mým přáním bylo, aby sledovali videa od začátku do konce a sdíleli s námi reálný čas a zároveň byli ochotní přijmout hru inscenovaného času. Aby se nám podařilo je zaujmout ne jenom naším zadáním, které šlo pochopit během krátké doby ale zejména a především aby přijali nabídku k prožitku, nabídku k zastavení, vyhnuli se konzumování obrazů a vychutnali si délku, která otevřela cestu k detailům a hlubším vrstvám. Nechali jsme absolutně svobodnou vůli v rozhodnutí, zda se na videa podívají od začátku nebo jestli si je budou stopovat. Instalace pozbývala návodu, jak náš projekt “použít”, a tak jsme byly svědky různých reakcí.

Co z toho?

Zabývat se jednotlivými komentáři diváků, které jsme zachytily buď přímo v průběhu instalace, nebo ex post je z mého pohledu zavádějící. Vědomí převládajícího zájmu bylo příjemné. Vzbudilo ve mě ovšem dojem, že se týkal spíše části experimentu. Přirozeně lidská zvědavost, jaké to je, když si lidé vymění životy. Mnohem plodnější bylo pozorování, jak dlouho u videí divák vydrží. Setkali jsme se jak s diváky, kteří na videa koukali pozorně od začátku do konce skoro s detektivní pečlivostí i s těmi, kteří si celý dlouhý proces proklikali během několika pár minut. V druhém případě jsem měla chuť je nějak “donutit”, aby si sedli a věnovali svůj čas, pozornost. Byli schopni zaměřit se na detail. Nějak jim zprostředkovat vědomí, že nejde jen o pochopení konceptu, ale pozvolnou změnu vnímání. Takovým prostředkem panuje klasické divadlo, volně přístupné video bohužel ne. Právě v tu chvíli jsem začala poprvé zažívat rozličné vnímání času a rozdíl mezi upevněným tokem času (právě v klasickém divadle) a roztříštěným tokem času. Možná je zbytečné dávat času přívlastky připomínající pojem. Jde mi jen o vykreslení rozdílu mezi rozdílnou zkušeností s plynutím času. Závěrem mohu říci, že ve mě projekt otevřel otázku, jak je možné zpomalení, soustředění, trvání zprostředkovat uměleckou potažmo divadelní cestou. Tímto projektem začalo moje cílené vyhledávání zajímavých projektů, které s mojí otázkou časovosti souvisí.

12. Závěr

V této práci jsem měla za cíl zmapovat a popsat různorodou funkci času v umělecké práci a zejména klást otázky týkající se užití času jako prostředku k dosažení efektu zpomalení. Chtěla jsem popsat a analyzovat jednotlivé tvůrčí části Momenta, hledat tematické celky, které se dotýkají mé otázky průběhu časovosti a obecné práce s časem. To se mi, jak věřím, ve vymezeném prostoru bakalářské práce podařilo. Zjistila jsem, že délka představení nemá sama o sobě vliv na vnímání času a otevření nových dimenzí vnímání. Kladením otázek týkajících se prožitku času jsem zjistila, že tento je průnikem osobních charakteristik diváka a jeho zkušeností s tvůrčím záměrem uměleckých forem. Na úplném začátku jsem se chtěla věnovat kontrastu mezi vnímáním času u každodenních činností a času uměleckých forem. To se ukázalo v kontextu mého

dalšího zkoumání marginální. Více jsem se zaměřila na označení slow art a long art a otázky k samotné délce představení. Vycházela jsem také ze své osobní frustrace a ze zkušenosti s dlouhými uměleckými formami. Zájem o problematiku času se u mě v průběhu psaní zvyšoval a já doufám, že konečná forma nabízí pro čtenáře logický oblouk, který je průvodcem mého vlastního myšlení a uvažování nad zvolenou tématikou.

Literatura

1. REED, Arden. *Slow art: the experience of looking sacred images to James Turrell*. Oakland: University of California Press, [2017]. ISBN 978-0-520-28550-7
2. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. Přeložil S. M. BLUMFELD. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1
3. Taneční zóna. Revue současného tance, fyzického divadla a performing arts. Red. Vladimír Hulec. Praha: Sdružení pro podporu vydávání revue současného tance, 3/2017, ISSN 1213-3450
4. Národní divadlo, 134. Sezona ND informační zpravodaj Národního divadla. Praha: Národní divadlo, 2017, ISSN: 1212-1045

Internetové odkazy

1. DOMBROVSKÁ, Lenka. Miřenka Čechová- prožít okamžik je vzácná věc. In: *divadelní-noviny.cz* [online]. 15.5.2017 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <http://www.divadelni-noviny.cz/mirenka-cechova-prozit-okamzik-je-vzacna-vec>.
2. BŘINKOVÁ, Lucie. Momentum aneb když se zastaví čas. In: *tanecniaktuality.c* [online]. 7.7.2017 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <http://www.tanecniaktuality.cz/momentum-aneb-kdyz-se-zpomali-cas/>
3. LAWSON, Mark. Endurance performances: Why length matters in the theatre. In: *theguardian.com*[online]. 19.6.2012 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/stage/2012/jun/19/endurance-performance-theatre-length-matters>
4. DAVIS, Ben. Is „slow art“ the Next Big Art Movement?. In: *news.artnet.com* [online]. 25.8.2017 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z : <https://news.artnet.com/art-world/is-slow-art-the-next-big-art-movement-1061195>
5. LE POIDEVIN, Robin. The experience and Perception of Time. In: *plato.stanford.edu* [online]. 28.8.2000 [cit. 27.8.2018]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/time-experience/>

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis